

הגן הבוטני האוניברסיטאי בירושלים

המלך הלבן בעל העטרה

על נרקסי הבר בארץ

נרקסי ניזי - לאחריה קיבל סם ענדי חדש

מרבדים לבנים בהר, בביצה ובמדבר

הנרקסי המצוי (*Narcissus tazetta*) הוא המין הנפוץ בארץ. הוא מצוי בכל החבל הים-תיכוני, במרכז הארץ ובצפונה, ונדיר כאוכלוסיות מקוטעות במדבר. לסין זה עסיף לכן ועטרה צהובה בולטת.

לנרקסי המצוי שני גלי פריחה: הראשון בנובמבר-דצמבר, בבתי-גידול סלעיים בהר - ולכן נקרא בפי העם "נרקסי החר", והשני בינואר-פברואר בביצות, הוא "נרקסי הביצה". למעשה, שני נרקסיים אלו משתייכים לסין אחד - נרקסי מצוי, ולגנדי עינינו אנו רואים תחילתה של התמינות לשני מינים עתידיים.

אחת התופעות המעניינות שנחגלו בנרקסי המצוי היא שאורך עמוד העלי שונה בצמחים שונים: לעתים הוא מסתחים מחתת לאבקנים ולעתים ביניהם.

נרקסי הביצה מקשטים את הארץ בכמה אתרים. המרכז הגדול ביותר נמצא באחו נוב (שמורת איריס הביצות) שליד חיספין בדרום הגולן. מעריכים כי גדלים שם כשישה מיליון נרקסיים. מומלץ לבקר באתר זה בינואר. אתר נוסף של נרקסי ביצה נמצא בשדות נתיבי איילון, בסמוך למי-גלילות. מדובר בשטח בוצי המלכין מפריחת הנרקסיים בחורף. שטח זה מיועד לכנייה ולא עזרו כל המחאות לשמר: מחירי הקרקע הבישו את שומרי הטבע. יש לקוות שערכו במקום זה העתקות הצלה לגנים בוטניים ולאתרים מוגנים

אורי פרגמן-ספיר

הנרקסי הוא אחד הפרחים החשובים בגן. הוא פורח כל חורף ואביב, ולפני כל חורף בצליל מיוצאים במיליונים מ ישראל לארצות הברית ולארצות נוספות.

הנרקסי הנו צמח בעל בצל. בצל זה אורג מים וחומרי מזון, ומעבר להיותו איבר אגירה הוא גם איבר רבייה: הוא מתחלק לבצלי בת באופן ספונטני, ובטכניקות שונות ניתן, כמובן, לחלקו לגידים או לקטעים המתפתחים לצמחים חדשים.

נרקסי מצוי באחו נוב - מרכז הנרקסי המצוי הגדול בישראל (נרקסי הביצה) באחו נוב

נרקיס אפיל, צנוע ועדין, יוצר נושי פריחה מרהיבים

לפני תחילת עבודות הפיתוח.

סרבי נרקיסים נוספים, גם הם בסכנה, מזכירים מהשדות שסביב צומת הציק-פוסט בחיפה.

בהר הנגב הנמוך נמצאות אוכלוסיות מדבריות של נרקיס מצוי. אלה מצליחים לשרוד הודות למקום חיותם: מתחת לשיכבות סלע גיר קשה, התורמות פי נגר רבים לקרקע שמחתתן. את הריכזים הגדולים סקר עז גולן, ואלה ממצאיו:

נחל מסעד: אתרי הפריחה ממוקמים בראשי הערוצים של נחל מסעד, ליד משאבי שדה. דרך עפר טובה של מחצבת נחל רביבים מגיעה בסמוך לנחל מסעד.

נחל מינג'ר: אתר פריחה גדול וקל לגישה, לא הרחק מחוות הצברים על כביש ירוחם. נחל מינג'ר יוצר קניון צר בחצייתו את הר עצם, והסיר בו חומית.

מרחב ערד-דימונה: מרחב עצום הכולל בתוכו מאות אתרי פריחה, הריכזים הגדולים נמצאים במקטע שבין הר דיה להר כימיר, ריכזים קטנים יותר מצויים בהרי דימונה, הרי אפעה ורכס זוהר. מוסלף במיוחד לסייר בערוצים קטנים באזור הר קדים (נ'קיק הנרקיסים), קניון הפדרנות, קניון המעיין ועוד.

חלק מהאתרים נמצא בתחומי שטח אש, והביקור בהם דורש תיאום מוקדם!

אפיל - אך מקדים את כולם

מין הנרקיס השני הגדול בר בארץ הוא הנרקיס האפיל (*Narcissus serotinus*). זהו פרח צנוע ומקסים שאותו ניתן לראות בעיקר על רכסי הכורכר בחוף הכרמל, באזור מעגן מיכאל וג'יסר א-זוקא. פעם גדל גם בשרון, אולם נכחד מרחב האחרים שבו ונותר בכתמים שרידיים באזור בנימינה ופרדס חנה.

כל גבעול נושא פרח אחד עד שניים. הצמחים הצעירים מוציאים עלה יחיד והצמחים הבוגרים בעלי גבעול סורח ולרוב ללא עלים. במקרה זה, תהליך ההטמעה (פוטוסינתזה) מתרחש רק בגבעול. הפרח עדין, לכן והעטרה שלו קטנה בהשוואה לנרקיס המצוי. הנרקיס האפיל מתרבה יפה ויוצר נושי פריחה מרהיבים הפורחים כל שנה ללא השקיה.

הנרקיס האפיל הוא צמח של חופים סלעיים הנפוץ סביב כל אגן הים התיכון. בנ הבוטני אנו מגדלים שתי אוכלוסיות של מין זה מהארץ, וכן שומרים על צמחים לניבוי במקרה שאוכלו' סיות חבר יפגעו. במסגרת פרויקט בן המקלט אנו מנסים לאסוף את כל סיני הצמחים הנדירים של ישראל ולשמור עליהם.

לאחרונה העניקה הוועדה לשמות צמחי בר שליד האקדמיה ללשון העברית לנרקיס האפיל את השם נרקיס סתוי, היות שפירוש המילה אפיל הוא מאחר - ונרקיס זה הזקא מקדים בפריחתו את שאר הנרקיסים. בכתבה זו לא השתמשתי בשם

החדש, מאחר שאינו מופיע בספרות המקומית ועדיין לא השתרש בפי העם. ואולי אפשר לתת לשם הקודם משמעות אחרת: הנרקיס האפיל הוא מאחרוני (אפילו) פרחי הסתיו. הקהל יחליט על השם שייבחר סופית.

יש לציין כי הנרקיס המצוי והנרקיס האפיל הם צמחים מוגנים על פי חוק בישראל, ואין לפגוע בהם ללא אישור מהמחלקה להיתרים ברשות שמירת הטבע והגנים.

מוביל את הנוי בעונת החורף

המין השלישי הנפוץ ברחבי הארץ קיבל אף הוא שם עברי חדש - והפעם על ידי הוועדה לשמות צמחי נוי. זהו הנרקיס הניירי (*Narcissus papy-roceus*), מין פגורב ים-תיכוני שאותו מגדלים בכמויות עצומות כפרח קטיפה, צמח עציץ וגינה ובצל לייצוא. נרקיס זה מזכיר יותר בשם הון המקומי שלו - נרקיס 'זיוה'. הוא דומה מאוד לנרקיס המצוי, אולם הוא בעל עסיף ועטרה לבנים וריח פרח שונה.

ריכזי שדות שבהם מגדלים צמח זה נמצאים לאורך כביש באר-שבע חל-אביב, מאזור צומת ראם ועד לצומת בית קמה. ספיח של הנרקיס הניירי נראה בשולי שדות אלה גם לאחר שעברו החקלאים לגידולם אחרים. בנ הבוטני בירושלים מוביל הנרקיס הניירי את הנוי של עונת החורף, ואלפי פרטים שלו פורחים בכל פינה.

זני תרבות נוספים נמצאים בשוק, רובם ככולם מכלואים של כמה מינים. ❀